

Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Uitnodiging aan het nieuwe kabinet

Uitnodiging aan het nieuwe kabinet

Gemeenten: knooppunt in de samenleving

Van veiligheid tot zorg, onderwijs en werkgelegenheid. Van energie en klimaatverandering tot pensioen. Onze samenleving staat voor een groot aantal urgente vraagstukken op uiteenlopende terreinen. We zoeken naar passende antwoorden in een maatschappij die voortdurend in beweging is.

Gemeenten zijn een centraal knooppunt in de samenleving. Een knooppunt waar uiteenlopende wensen, verwachtingen en behoeften van inwoners worden verbonden met lokale, nationale en zelfs internationale omstandigheden, trends en belangen. Dat vraagt om gemeenten die de juiste partijen bij elkaar brengen en ervoor zorgen dat vruchtbare samenwerking mogelijk is. En dat vergt van gemeenten meer dan ooit dat zij dichtbij hun inwoners staan en samen met hen naar oplossingen zoeken.

Gemeenten staan midden in de samenleving. In het gemeentehuis worden diensten verleend, in de openbare ruimte zijn medewerkers zichtbaar en inwoners hebben rechtstreeks te maken met hun gemeente. Wij zoeken oplossingen voor mensen die specifieke zorg nodig hebben of verward gedrag vertonen, voor meervoudige probleemgezinnen, voor vroegtijdig schoolverlaters en voor tal van anderen die onze ondersteuning nodig hebben. Daarbij handelen we pragmatisch en bekijken we wat er in een bepaalde situatie nodig is. Zelfredzaamheid van inwoners en een faciliterende overheid zijn de centrale uitgangspunten. De nieuwe Omgevingswet, die een transitie in het fysieke domein betekent, past daar naadloos in. Praktijk en mensen gaan daarbij boven blauwdruk.

De centrale positie van gemeenten is versterkt door de ingrijpende decentralisatie van taken in het sociaal domein. Een decentralisatie die past in de visie dat we oplossingen alleen kunnen vinden in de lokale praktijk, dichtbij de inwoners om wie het gaat. De veranderende en steeds complexere samenleving vraagt om lokaal maatwerk. Systeemdenken met een 'one size fits all-oplossing' werkt niet meer. Dat vraagt om ruimte en vertrouwen om te kunnen kiezen voor onconventionele oplossingen en andere samenwerkingsvormen, en soms ook voor een route die wellicht niet de kortste is maar wel tot resultaat leidt.

De rol en het belang van gemeenten is fundamenteel veranderd. Hiërarchische verhoudingen maken plaats voor overheden die als partners samenwerken. Maatschappelijke vraagstukken zijn immers meerdimensionaal en spelen op meer schaalniveaus. Dat vraagt om een aanpak met ruimte voor verandering en ontwikkeling, waarin overheden beter met inwoners en maatschappelijke partijen samenwerken. De aard en intensiteit van de interbestuurlijke verhoudingen bepaalt in hoge mate de doelmatigheid en kwaliteit van het overheidsbeleid. Een conclusie die de Raad van State trekt bij de vierde rapportage Interbestuurlijke verhoudingen.

Wij gaan er vanuit dat het nieuwe kabinet met ons als partners samenwerkt, denkt en doet, vanuit de wensen, verwachtingen en behoeften van onze inwoners. Wij nodigen het nieuwe kabinet uit om met ons aan de slag te gaan.

Speerpunten van Gemeenten

Gemeenten hebben voor zichzelf een aantal grote opgaven die bijzondere aandacht vragen en waarbij we de samenwerking en het partnerschap van het nieuwe kabinet actief zoeken.

1. Vernieuwing lokale democratie

Het oppakken van maatschappelijke opgaven samen met inwoners, betekent ook samen opnieuw de lokale democratie vormgeven. Lang niet iedereen participeert, voelt zich gehoord of vertegenwoordigd. Gemeenten zijn al een aantal jaren op weg om arrangementen te ontwikkelen waardoor mensen zich wél verbonden en gehoord weten, waarin ze zeggenschap krijgen over hún leven en hún leefwereld. De transities in de zorg, het jeugdbeleid en de leefomgeving zijn een antwoord op de emancipatie van de burger, de behoefte aan maatwerk én een poging om de stijgende kosten van bijvoorbeeld zorg en huisvesting te beheersen.

Toch worden de ingrijpende hervormingen nog niet op die manier ervaren. Het voelt voor veel mensen niet als herwonnen zeggenschap over eigen leven en leefomgeving, maar als verlies van rechten en zekerheden. Het gevoel van zeggenschap en grip op het eigen leven moet zich ontwikkelen in de concrete praktijk van alledag, dichtbij mensen, in de gemeenten. Dat betekent: vormgeven van lokale democratie. Niet alleen de politieke democratie van kiezen, delegeren en besturen, maar ook de maatschappelijke democratie van zelf meedenken, meepraten en meedoen.

Met de oproep via Code Oranje en via de ontwikkelagenda *Lokale democratie: actie op maat* werken we als gemeenten hard aan nieuwe vormen en werkwijzen om mensen er bij te halen en mee te laten denken en doen. Vooral ook zij die zich minder laten horen en minder participeren. We moeten het écht anders doen. Maatwerk en differentiatie zijn daarbij sleutelwoorden.

De VNG streeft naar verdieping en versterking van het samenspel:

1. Tussen samenleving en lokaal bestuur;
2. Tussen gemeenten en maatschappelijke partners;
3. Binnen de gemeentelijke organisatie zelf.

Lokale democratie vereist actie op maat. Daarin is ruimte om te experimenteren van cruciaal belang.

2. Gezamenlijke Investeringsagenda klimaatadaptatie en energietransitie

Gemeenten voelen een grote verantwoordelijkheid bij de voorbereiding op ingrijpende klimaatveranderingen, de transitie naar duurzame energie en de inrichting van een circulaire economie. De klimaatverandering leidt sneller dan verwacht tot extreme regenbuien en geeft problemen voor de afvoer van grote hoeveelheden water. Decentrale overheden moeten de buitenruimte hierop inrichten, met extra opvang voor en een adequate afvoer van regenwater. De energietransitie is een van de belangrijkste maatschappelijke opgaven van de komende decennia. De urgentie is hoog: andere energiebronnen gaan energie leveren en dat heeft gevolgen voor de ruimtelijke ordening en de infrastructuur. Energiebesparing wordt in alle sectoren (bedrijven, woningen en vervoer) normaal en noodzakelijk. Zowel op het gebied van huisvesting als de

leefomgeving zijn investeringen nodig. De investeringsruimte van gemeenten en corporaties is sterk achteruitgegaan door verliezen op grondexploitatie en door de verhuurdersheffing. Om de kwaliteit van de leefomgeving te behouden en aan te passen op nieuwe vraagstukken stellen de decentrale overheden samen een Investeringsagenda op. Door op deze terreinen op lokaal en regionaal niveau samen te werken, en de verbinding met de Rijksoverheid te zoeken, is het mogelijk om het proces te versnellen en te zorgen voor een integrale aanpak en meerjarige afspraken. Dat laatste is nodig, want dit soort opgaven vergen tijd, dat laat bijvoorbeeld het Deltaprogramma zien.

De VNG werkt samen met IPO en UvW de Investeringsagenda uit en wil in meerjarige programma's versneld de doelen bereiken voor klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie.

3. Ruimte voor vernieuwing in het sociaal domein

Gemeenten staan voor de uitdaging om echt sociale vernieuwing te brengen. Het rijksstelsel op de gebieden jeugdhulp, werk en inkomen en Wmo werkte niet meer. Het was verkokerd en eenvoudigweg te duur, zeker gezien de vergrijzing. Daarom heeft het Rijk in 2015 deze taken overgedragen aan gemeenten. De taken zijn door gemeenten overgenomen en de continuïteit van zorg is geborgd. Dat is echter niet genoeg voor de toekomst. We moeten het dan ook samen echt anders doen: uitgaan van de eigen kracht van mensen en de zorg geven die mensen nodig hebben. Sociale vernieuwing is een van de belangrijkste opgaven waar we voor staan.

Jongeren verdienen onze specifieke aandacht. Uit onderzoek blijkt dat kinderen van hoger opgeleide ouders automatisch meer kansen hebben. Dat kan niet. Gelijke kansen en toegang tot onderwijs zijn essentieel, waar alle jongeren recht op hebben. Met andere partijen werken we hard aan het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en aan een betere aansluiting van onderwijs op de arbeidsmarkt in de regio. We beginnen het liefst zo jong mogelijk. We zien een belangrijke rol voor integrale kindcentra. Dit is een concept voor integrale, inclusieve opvang en onderwijs voor alle kinderen van 0 – 12 jaar: kinderopvang, peuterspeelzaal en basisonderwijs samen op één plek. Gemeenten willen hierin sturen en een voortrekkersrol vervullen.

Iedereen moet kunnen meedoen, dat geldt voor alle verschillende groepen in de samenleving. Mensen met verward gedrag, mensen die beschut werken, jong, oud, iedereen. Ook voor statushouders in ons land. Afgelopen periode hebben gemeenten schouder aan schouder met het Rijk gewerkt aan de opvang van de grote stroom vluchtelingen. Nu richten we onze volle aandacht op integratie en participatie. We willen de verantwoordelijkheid voor inburgering op ons nemen. Met zo min mogelijk verhuisbewegingen, ervaring en mogelijkheden op de arbeidsmarkt meteen al te matchen en natuurlijk door te kijken naar taal. We willen zorgen voor voldoende geschikte woningen, en dus moet er ruimte voor woningcorporaties zijn om te investeren. Er moet een voldoende omvangrijk en gevarieerd woningaanbod zijn voor de verschillende groepen in onze samenleving. Ook voor oudere inwoners die langer zelfstandig thuis wonen.

De VNG wil:

1. Steun van het Rijk om de transformatie in het sociaal domein met kracht door te voeren;
2. Integrale kindcentra voor kinderen van 0 tot 12 jaar;
3. Iedereen moet mee kunnen doen: prioriteit voor participatie en integratie.

4. Financiële ruimte en stabiliteit van gemeenten

Om uiteenlopende verantwoordelijkheden en taken uit te kunnen voeren, moeten gemeenten beschikken over toereikende financiële middelen. Daarbij gaat het niet alleen om de omvang van de middelen, maar ook om de stabiliteit in de inkomsten en uitgaven van gemeenten. In de verhouding tussen Rijk en gemeenten is van belang dat bij de overdracht van taken of het stoppen van taken een zorgvuldige financiële vertaling plaatsvindt. Die vertaling moet rekening houden met de veranderende verhoudingen tussen de overheden. Een sterkere gemeente met een groter takenpakket moet ook eigen keuzes kunnen maken. Een van de mogelijkheden is de verruiming van het lokaal belastinggebied. Over de invulling daarvan en de voorwaarden willen wij in gesprek met het nieuwe kabinet. Verder moet in ieder geval sprake zijn van financiële verhoudingen tussen de bestuurslagen die recht doen aan de huidige positie van gemeenten. Dat betekent onder meer dat de opschalingskorting van tafel moet, het Rijk geen eenzijdige ingrepen doet in het gemeentefonds en er geen verdere apparaatskorting komt.

De VNG wil:

1. Stabiliteit in de inkomsten en uitgaven van de gemeenten: geen eenzijdige ingrepen in het gemeentefonds;
2. De opschalingskorting van tafel en geen verdere apparaatskorting;
3. Om financiële armslag voor maatschappelijke opgaven te hebben, een verruiming van het lokaal belastinggebied - mits een aantal randvoorwaarden zijn geborgd.

Onze partnerschap ook in andere opgaven

Het nieuwe kabinet staat straks voor veel complexe en ingrijpende opgaven. Wij staan als gemeenten in de eerste plaats voor de taken die voortvloeien uit onze zelfstandige, decentrale rol. Maar we kunnen ook een waardevolle bijdrage leveren in het meedenken over nationale vraagstukken die onze organisaties en inwoners raken. Denk bijvoorbeeld aan: groei versus krimpregio's, de pensioenproblematiek, het creëren van evenwicht tussen opsporing en openbare orde en de modernisering van het cannabisbeleid.